

einsetzen
G
W

DISPUTATIO 2
DE
SCRIPTURÆ SA-
CRÆ SENSU LITERALI
ET MYSTICO

pro B. *Glassio*, aliisque *Jenenſibus Theo-*
logis contra diverſam nonnullorum ſententiam
potiſſimum conſcripta,

quam
DEO O. M. ADJUVANTE

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DOMINO

VVILHELMO HENRICO,
DUCE SAXONIÆ, JULIACI, CLIVIÆ, MONTIUM,
ANGARIÆ ET WESTPHALIÆ, &c.

PRÆSIDE

JOANNE PAULO HEBENSTREIT,
S. Theol. Doctore, Conſiliario Conſiſtoriali Saxonico, & Alu-
mnorum Ducalium Ephoro
publicæ eruditorum diſquiſitioni

d. *Maji* M DCCIV.

exponet

ELIAS SAGAZIUS

Forſtâ-Luſatus.

JENÆ, Literis PAULI EHRICHI.

REVERENDISSIMO,
PER - ILLUSTRIBUS GENERO-
SISSIMIS AC MAXUME STRENUIS

UT ET

AMPLISSIMIS, CONSULTISSIMIS
AC PRUDENTISSIMIS

DNN. PRÆLATO
COMITIBUS BARONIBUS
EQUITIBUS CONSULIBUS
SYNDICIS & SENATORIBUS

INCLUTÆ

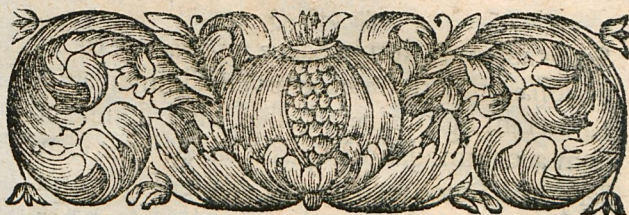
MARCHIONATUS INFERIO-
RIS LUSATIÆ STATIBUS

*DOMINIS SUIIS CLEMENTISSIMIS, GRATIO-
SISSIMIS OMNIQUE REVERENTIÆ AC OBSERVAN-
TIÆ CULTU AVITERNUM DEVENERAN-
DIS, PROSEQUENDIS*

Hancee dissertationem cum omnigeno prospe-
ritatis voto, ea qua par est animi sub-
missione.

D. D. D.

ELIAS SAGAZ.

I. N. I.

DISPVATIO

De

SCRIPTVRÆ SACRÆ
SENSV LITERALI ET
MYSTICO

Th. I.

Recelebris est distinctio, quā
Theologiæ Exegetica Doctores
inter sensum Scripturæ Sacræ
literalem & mysticum distinguere
consueverunt. *Sensus* Scripturæ
Sacræ *literalis* esse dicitur, quando
aliquid per Scripturæ Sacræ verba
ex Spiritus Sancti intentione
immediatè & proxime repræsentatur:

A

Sensus

Sensus autem Scripturæ Sacræ *mysticus* est rei aut personæ per Scripturæ Sacræ verba immediatè & ad literam significatæ ad aliud quid significandum accommodatio, à Spiritu Sancto in eodem Scripturæ Sacræ loco intenta, (seu *sensus* Scripturæ S. *mysticus* est, quando res vel persona verbis Scripturæ Sacræ immediatè & ad literam significata, ex intentione Spiritus Sancti in eodem Scripturæ Sacræ loco est typus vel signum alterius cujusdam rei aut personæ.)

§. 1. E. gr. dicti illius *Hof. XI. 1. cum Israel adhuc puer esset, dilexi eum, & ex Aegypto vocavi filium meum*, *sensus* literalis est, qui de Israelitico populo ex Aegyptiaca servitute liberato loquitur; *sensus* verò *mysticus* est, qui de Christo accipitur. Quippe Israelitici populi vocatio per verba allegata ex intentione Spiritus Sancti ad literam representatur ac immediatè significatur; res verò ipsa verbis istis ad literam & immediatè expressa, vocatio nimirum populi Israelitici ex Aegypto, in illo ipso *Hoseæ* dicto ex intentione Spiritus Sancti proponitur velut typus & signum vocationis, quâ Deus Filium suum Christum obminas Herodis in Aegyptum translatum inde revocavit.

§. 2. Allatas definitiones ipse *Thomas* docet, quando in *Summ. Theol. Part I. q. I. art. X.* monet, primam significationem, quâ voces significant res, ad *sensum* literalem pertinere, illam verò significationem, quâ res significata per voces iterum res alias significant, esse *sensum* spiritualem. Easdem definitiones inculcat eruditissimus jesuita *Joh. Azorius*, quando *Instit. Moral. Tom. I. Libr. VIII. cap. II.* ita scribit: *Literalis sensus est, quem ipse*

ipse voces proprio aut translate sumta proxime significant. Mysticus vero sensus est, quem non voces primo & proxime significant, sed res vocibus significata, nimirum quando res vocibus significata est typus, figura & umbra alterius rei.

§. 3. Studiò autem in sensus literalis descriptione dico: *proximè & immediatè.* Et si enim non negemus planè, sensum quoque mysticum per Scripturæ Sacræ verba ex Spiritus Sancti intentione certâ quadâ ratione exprimi, ille tamè sensus per verba Scripturæ representatur saltem mediatè, mediante nimirum ac interveniente re aut personâ, quæ Scripturæ Sacræ verbis proximè, immediatè & ad literam exprimitur. Representari autem mysticum sensum per Scripturæ Sacræ verba, duobus evincinus argumentis. Quippe (α) sic argumentamur: *Quicquid Scriptura Sacra significat, id per Scripturæ Sacræ verba significatur. Atqui sensum mysticum Scriptura Sacra significat. Ergo sensus mysticus per Sacræ Scripturæ verba significatur.* Minoris veritas ex ipsa sensus natura & definitione patescit, siquidem (uti B. Glasius in Phil. S. Libr. II. P. I. p. m. 349. 350. accuratè docet) sensus *formaliter* est id, quod oratione, tum *oretènis* prolata, tum *scriptò* comprehensâ, significatur seu intelligendum offertur, atque adeò speciatim *Scripturæ Sacræ sensus* nihil aliud est, quam id, quod ipse *Scripturarum auctor in Scripturis, & per Scripturas hominibus cognoscendum atque intelligendum exhibet.* Major propositio ex eo manifesta est, quòd Scriptura Sacra sit signum, vocibus ex instituto significantibus constans (β) Argumentamur hunc in modum: *Per quæcunque verba proximè & immediatè significatur id, quod ex intentione Spiritus Sancti est typus vel signum alterius cuiusdam rei, per illa etiam ea ipsa res mediatè significatur. Atqui per Scripturæ Sacræ verba proximè & immediatè significatur id, quod ex*

intentione Spiritus Sancti est ipsis vel signum alterius cujusdam rei. Ergo &c. Confer. B.D. Veltbemi Fontes Theol. pag. 47.

Th. II.

Ex definitione literalis sensus liquet *primò*, sensum Scripturæ Sacræ literalem sæpius habere locum, ubi proprius exulat, atque adeò sensum Scripturæ Sacræ literalem cum sensu proprio perperam vulgò confundi, quando sensus literalis & sensus proprius coincidere planè dicuntur. Namque sensus Scripturæ Sacræ literalis est, quando aliquid per Scripturæ Sacræ *verba* ex Spiritus S. intentione *immediatè ac proximè* repræsentatur: Ast sæpè aliquid per Scripturæ Sacræ verba *immediatè* & *primùm* ex Spiritus Sancti intentione significatur, etsi proprius sensus, h. e. propria vocabulorum significatio à Spiritu Sancto intenta, locum non inveniatur, prout e. gr. per verba illa: *Herodes est vulpes*, *immediatè* & *ad literam*, Herodem esse astutum, significatur, licet sensus proprius ibi locum haud inveniatur.

Th. III.

Vnde & *sensus* Scripturæ Sacræ *literalis* rectè distinguitur in *proprium* & *improprium* (seu figuratum, tropicum.) Sensus literalis proprius est, quando aliquid ex Spiritus Sancti intentione per verba Scripturæ propriè accepta *immediatè* &

☉ (5) ☉
tè & ad literam significatur: Ac sensus literalis
improprius esse dicitur, quando aliquid ex Spiritu
Sancti intentione per verba Scripturæ im-
propriè sumta immediatè & ad literam repræ-
sentatur.

Th. IV.

Secundo ex tradita sensus literalis descri-
ptione patescit, sensum Scripturæ Sacræ litera-
lem non rarò inveniri, ubi Historicus non da-
tur, adeoque literalem sensum minus rectè vo-
cari Historicum. Literalis enim Sacræ Scriptu-
ræ sensus esse dicitur, quando aliquid per Scri-
pturæ verba immediatè & ad literam ex Spiritu
Sancti intentione repræsentatur; ac sensus histo-
ricus non nisi in historicis orationibus, seu in il-
la tantum Scripturæ parte, quæ continet histo-
rias, reperitur. Ast in orationibus multis, quæ
non sunt historicæ, aliquid per Scripturæ Sacræ
verba immediatè & ad literam ex Sancti Spiritus
intentione significatur. Ergò literalis Scriptu-
ræ Sacræ sensus sæpè ibi invenitur, ubi historicus
locum non obtinet.

Th. V.

Ex tradita sensus mystici descriptione, in
qua *intentionis Spiritus Sancti* mentionem feci-
mus, constat liquido, *allegorias Scripturæ Sacræ*

illatas accurate loquendò *non esse sensum Scripturæ Sacræ mysticum*. Ite enim allegoriæ non sunt à Spiritu Sancto intentæ, sed ab interpretibus excogitatæ.

§. 1. Ut thesis hæc rectius intelligatur, in primis ostendendum est, quid sit *Scripturæ Sacræ allegoria*, quid sit allegoria *Scripturæ Sacræ illata*, quidve sit allegoria *Scripturæ Sacræ innata*.

§. 2. *Scripturæ Sacræ allegoria* (quam jesuita *Sandæus* in *Grammat. profano*, comment. 19. p. 882. allegoriam Theologicam adpellat, alii allegoriam *rerum* nominant) est *rei alicujus spiritualis per aliam in Scripturis narratam repræsentatio*. Hæc allegoria contradistingui solet allegoriæ, quam vocant, *Rhetorica*, seu allegoriæ verborum, quippe quæ nihil est aliud, quàm *metaphora continuata*.

§. 3. *Allegoria Scripturæ Sacræ innata* est rei alicujus spiritualis per aliam in Scripturis narratam repræsentatio, quæ intenta est à Spiritu Sancto, atque in ipsis Scripturis disertè explicatur & ostenditur. E. gr. Lex illa *Deut. XXV, 4. Non alligabis os bovi trituranti*, continet in se allegoriam, quatenus ministros Ecclesiæ alendos esse simul indicat: Atque allegoria ista innata est, cum, quando Paulus *1. Cor. IX, 9.* ait: *Propter nos scripta est* (illa lex) *quia sub spe debet arator arare*, hoc ipso non tantum rei spiritualis repræsentationem expressè aperiat, sed & eandem repræsentationem in divina illa lege intentam fuisse manifestè significet. Videlicet iis minimè suffragamur, qui Apostolum *1. Cor. IX, 9.* rei spiritualis repræsentationem tanquam in lege à Deo intentam haud tradere autumant, sed ex verbis legis argumentum

mentum à minori fumtum velut efformare contendunt, quasi dixisset: *Si juxta legem non obturandum est os bovi trituranti, multò magis Verbis ministris stipendia non sunt deneganda.* Vid. B. Aug. Pfeifferus in Hermen. Sacra §. XI. Calovius Prol. in Gen. p. 90. Olcarius Theol. univ. T. II. System. p. 1428. Sic & historia de facie Mosis splendente, deque velamine facti imposito allegoriam in se complectitur, quatenus Veteris Testamenti gloriam, ac judæorum in intelligendis Veteris Testamenti Scripturis coecitatem repræsentat: Quam repræsentationem ut in Veteri Testamento divinitus intentam docet & indicat Paulus 2. Cor. III, 7. Plura innatæ allegoriæ exempla congesta vide apud *Glass. l.c.*

§. 4. *Allegoria* Scripturæ Sacræ *illata* est allegoria, quam ab ipso Spiritu Sancto intentam esse Scriptura nusquam ostendit, sed hic vel ille interpret saltem tradidit, atque ad eò *intulit*, seu est rerum verbis Scripturæ immediatè significatarum ad alias res repræsentandas accommodatio, quam ab ipso Spiritu Sancto in verbis istis intentam fuisse, nullò certò Sacrarum literarum indicio demonstrari potest. Cujusmodi allegoria est, quando e. gr. verba Gen. VI, 14. *Fac tibi arcam de lignis levigatis, mansusculas in ea facies, & bitumine linies intrinsecus*, ad Ecclesiam interpretes nonnulli ita accommodant: *Arca significat Ecclesiam, quippe que constat ex credentibus & sanctis, perpolitus per Verbum & Sacramenta; in hac (Ecclesia) sunt varia mansuscula, varii nempe credentium status, variaque vocationes; sed ut status isti bene inter se cobarent, totaque Ecclesia firma sit, bitumine ac glutine charitatis, concordia & pacis membra Ecclesia conjungi ac copulari debent.* Sic & allegoria Scripturæ Sacræ illata est e. gr. quando historia de columba in arcam redeunte, foliumque

que olivæ secum adferente ad alias res, spirituales nimirum, representandas à nonnullis huncce in modum applicatur: *Folium olivæ significat Evangelium, quidque quod Spiritus Sanctus in Ecclesiam velut in arcam intulit, ibique predicari curavit; quemadmodum & oleum representat misericordiam & pacem, quam Evangelium annunciat.*

§. 5. Illatæ ejusmodi allegoriæ similes esse dicuntur picturis, veri autem sacrarum literarum sensus lapideis muris consimiles esse perhibentur. Scilicet sicut domus suam habet firmitatem ex muris lapideis, picturæ autem domui nec minimam dabunt firmitudinem; ita etiam dogmata fidei ac morum verà ac genuinà Scripturæ Sacræ expositione, neutiquam verò illatis allegoriis solidè confirmantur. Vid. *Glassl.* l. c. Ejusdem generis allegoriæ B. *Frantzio* de interpret. Script. Orac. 123. vocantur *Schau-Essen* (unde substantia hominis ali nequit.) Inprimis memorabile est, quod B. *Luth.* comm. in *Gen.* c. XXX. de istiusmodi allegoriis ac speciatim coactis huncce in modum scribit: *Est Allegoria tanquam formosa meretrix, que ita blanditur hominibus, ut non possit non amari, præsertim ab hominibus otiosis, qui sunt sine tentatione: Tales putant se in medio Paradisi & gremio Dei esse, quando illis speculationibus indulgent. - - Ego odi Allegorias. Si quis tamen illis uti velit, videat ut cum judicio eas tractet.*

Th. VI.

Constat & ex proposita sensus mystici descriptione, per sensum Scripturæ Sacræ mysticum non esse intelligenda præcisè *mysteria fidei*. Quandoque enim per res verbis Scripturæ immediatè significatas representatur aliquid, quod

quod non est mysterium fidei: prout e. gr. *Deuter. XXV.* per non-obturationem bovis triturantis significatur, Ecclesiæ ministris stipendia non esse subtrahenda, quod tamen morale præceptum non est aliquod fidei mysterium.

Th. VII.

Nec minus ex allata literalis sensus definitione clarè liquet, eum sensum sapissimè mysteria fidei importare, atque adeò sensum mysticum minus rectè per *mysteria fidei* definiri. Sensus namq; Scripturæ Sacræ literalis est, quando aliquid per Scripturæ Sacræ verba ex Spiritus S. intentione immediatè ac proximè repræsentatur. Ast sapissimè evenit, ut per Scripturæ verba immediatè proximèque mylteria fidei significantur: quemadmodum e. gr. quando Salvator *Job. III.* inquit: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis, qui credit in eum, non pereat* &c. per verba illa proximè ac immediatè fidei mysteria exprimuntur.

Th. VIII.

Adparet porrò ex data superiùs sensus Scripturæ Sacræ mystici definitione, non tantùm ex sensu Scripturæ Sacræ literali, verùm etiam mystico infallibiles firmasque probationes peti posse.

B

se.

fe. Cùm enim sensus mysticus (uti ex definitione patet) à Spiritu Sancto intentus sit, sanè non minus, quàm literalis sensus, est Divinum Verbum: Atqui ex quolibet Divino Verbo certæ firmæque probationes omninò desumuntur. Vid. B. *Glasius* Phil. Sacr. Libr. II. Part. I. Tr. II. Sect. I. Can. V. Confer. Dn. D. *Bechmannus* Instit. Theol. pag. 89.

§. 1. E. gr. ex locò *Numer. XXI, 9.* (qui ratione literalis sensus de aneo serpente, ac ratione sensus mystici de Christo crucifixo loquitur) etiam mysticè intellectò rectè colligimus, quòd, sicut à serpentibus ic̃ti solò serpentis ænei in deserto erecti intuitu fuere sanati, ita fide intuentés Christum sanentur quoad animam & justificentur.

§. 2. Nostram sententiam ex ipsis *Pontificiis* tueretur *Salmeron*, quando comm. in c. I. Hebr. Disp. VII. §. idem scribit: *Valent rationes à sensu mystico & probato, non autem ita à mystico & voluntario pro cujusque cerebro: at sensus mysticos ab Apostolis assignatos nemo potest respucere, quia illorum veritatem signa, quibus coruscabant, & sapientia doctrina & vitæ sanctitas testabantur & commendabant.* Sic & *Michael Medina* Libr. VI. de recta in Deum fide, cap. 25. ex literali solummodò sensu argumentum ad fidei dogmata confirmanda colligi negat, atque ex mystico multa efficacia argumenta desumi ait. Nec non *Johannes Azorius* Instit. Moral. Tom. I. Libr. VIII. cap. II. idem sentiens scribit: *Annotandum itidem est, mysticum sensum aliquando ad Fidei dogmata confirmanda valere, nimirum quando mysticus sensus ex aliquo Scripturæ loco planè constat, quales sunt mystici sensus, quos Paulus & alii Apostoli explicaverunt. Item quando mysticus sensus apertè ex tradi-*

❁ (II) ❁

traditione Christi Domini & Apostolorum liquet, certam etiam fidem facit. Nam sensus mysticus, si verus sit & germanus, à Spiritu Sancto Scripturarum auctore est: Utrumque enim sensum, literalem & mysticum, Spiritus Sanctus voluit.

§. 3. Valdè igitur impingit Thomas, cum in Summ. p. I. q. I. a. X. inquit: *E solo literali potest trahi argumentum, non autem ex his, quæ secundum allegoriam dicuntur. Non tamen ex hoc aliquid deerit Sacra Scriptura, quia nihil sub spirituali sensu continetur fidei necessarium, quod Scriptura per literalem sensum alicubi manifestè non tradat.* Eodem modò hallucinatur Bellarminus, dum Libr. III. de verbo Dei cap. III. ait: *Convenit inter nos & adversarios, ex solo literali sensu peti debere argumenta efficacia.*

Th. IX.

Cæterùm ostendi facilè potest, quot modis differant invicem sensus Scripturæ Sacrae Literalis & sensus Scripturæ Sacrae Mysticus. Nimirum (α) differunt *formaliter* seu formali sua ratione. (β) In eo discernuntur invicem, quòd sensus literalis sit mysticò prior *naturâ & ordine.* (γ) In eo distinguuntur, quòd sensus mysticus, sicubi locum habet, literali *prior sit dignitate.*

§. 1. *Primò, inquam, differunt formaliter.* Sicut enim aliud quid est res verbis Scripturæ immediatè & ad literam expressa, aliud res ea, quam repræsentat res verbis Scripturæ immediatè designata, ita formaliter aliud quid est sensus Scripturæ Sacrae literalis, aliud mysticus.

§. 2. *Secundò* sensus literalis mysticò prior est *naturà & ordine*. Namque (ut *Aristoteles* in categoriis docet) naturà prius dicitur, à quo non recipiatur existendi *consequentia*. Atqui à sensu mystico ad literalem adessendi consequentia procedit, sed à literali ad mysticum istiusmodi consequentia vicissim haud valet. Rectè quidpe sic colligo: *Hic datur sensus mysticus, Ergò in hocce Scripturæ Sacre loco deprehenditur etiam sensus literalis*; perperam autem sic concluditur: *Hic datur sensus literalis, Ergò huic Scripturæ Sacre loco subest quoque sensus mysticus*. Rectè, inquam, à sensu mystico ad literalem argumentamur. Sensus enim mystici, sicubi is occurrit, fundamentum ac fulcrum est literalis sensus, quidpe qui etiam *primò & proximè in verbis Scripturæ spectatur*: quemadmodum in Phil. S. Libr. II. Part. I. Tract. II. Sect. I. cap. III. B. *Glassius* loquitur. Minimè verò ita concludere licet: *In hoc Scripturæ Sacre loco invenitur literalis sensus, Ergò hic quoque sensus mysticus querendus & ampliandus est*. *Quilibet* enim Scripturæ locus sensum literalem admittit, uti laudatus *Glassius* ibidem contra *Lyranum* accuratissimè docet: Ast omni Scripturæ Sacre textui ac loco sensum subesse mysticum quis dixerit? Certè enim præcepta morum non solent passim, nisi sensum literalem, habere, qualia sunt præcepta Decalogi, & ea, quæ in libris Proverbiorum, & Ecclesiastæ contenta normam & regulam rectè vivendi præscribunt. Scitè *Hieronymus* in *Matth.* c. XXIII. ait: *Multa in lege scripta sunt, quæ typos præferunt futurorum; alia verò aperta sunt, qualia sunt præcepta morum, non furaberis, Non falsum testimonium dices.*

§. 3. Est & literalis sensus mystico prior *ordine*, seu literalis mysticum *ordine præcedit*. Videlicet literalis sensus mysticum præcedit ordine cùm ratione significatio-

cationis, tum ratione conceptus nostri, h. e. sensus Scripturæ Sacræ literalis non solum significatur prius, verum etiam antè à nobis concipitur, quàm mysticus sensus. Literalis sensus significatur prius, quàm mysticus, quia ipse per Scripturæ verba proximè & immediatè exprimitur, sensus autem mysticus immediatè designatur per res verbis scripturæ proximè expressas, quod verò per verba Scripturæ proximè significatur, illud utique prius significatur eò, quod proximè designatur per res verbis Scripturæ immediatè expressas. Sic & prius à nobis concipitur literalis sensus quàm mysticus, quia rei aut personæ per Scripturæ Sacræ verba immediatè & ad literam significata ad aliud quid significandum accommodatio non potest concipi, priusquam intelligamus, quamnam res aut persona verbis Scripturæ Sacræ immediatè & ad literam exprimitur. Ex quo evadit manifestum, rectè sensum literalem respectu nostri immediatum, sensum verò mysticum respectu nostri mediatum dici. Sensus enim respectu nostri immediatus vocatur ille sensus, qui primum & immediatè à nobis concipitur: Ac sensus respectu nostri mediatum adpellatur, qui à nobis concipitur mediatè, mediante nimirum & interveniente sensu aliò à nobis antè conceptò.

§. 4 *Tertiò* sensus mysticus literali prior est dignitate. Sensus enim mysticus, ut nobilior atque sacratior, magis intenditur à Spiritu Sancto, quàm literalis. Id quod B. *Glassius* in Phil. S. Libr. II. P. I. Tract. II. Sect. II. sensuum mysticorum inductione eruditè probat. Cùm enim mysticus Scripturæ Sacræ sensus sit vel allegoricus, vel typicus, vel parabolicus, sensuum istorum unusquisque magis, quàm literalis à Spiritu Sancto intenditur. Quippe sensum mysticum allegoricum magis intendi à

Spiritu Sancto quàm literalem, manifestè indicat Paulus, quando 1. Cor. IX, 9. 10. docet, Deum in lege istà *Deut. XXIII, 4. Non alligabis os bovi trituranti*, magis de ministris Verbi præcepisse, *Num de bobus*, inquires, *cura est Deo? An propter NOS OMNINO* (hoc dicit? *Propter nos enim scripta est* (illa lex), *quod sub spe debet is, qui arat, arare, & qui triturat, sub spe ejus particeps fieri &c.* Ac sensum mysticum typicum magis, quàm literalem, à Spiritu Sancto intendi, ex eo manifestum est, quòd, quia sensus literalis in respectu ad sensum mysticum typicum sic dictus typum, mysticum verò antitypum exprimit, sensus ille literalis ad huncce sensum mysticum sese habeat, uti typus se habet ad antitypum, jam verò, cùm typus sit propter antitypum, antitypum e. gr. passio & crucifixio Christi primariò ac principaliter, typus autem, e. gr. serpentis aenei in deserto erectio, secundariò ac minus principaliter à Spiritu S. *Num. XXI, 9.* intendatur. Nec non sensus mysticus parabolicus magis, quàm literalis, à Spiritu Sancto intenditur, quia in parabolis res aliqua ut gesta unicè ideò narratur, ut aliud quid spirituale designetur. Atque ex hæcenus dictis constat liquidò, quòd, quando B. *Velthemius* ad probandum, sensum mysticum esse principalem, literalem verò esse secundarium, in *Fontibus Theol.* pag. 47. sic argumentatur: *Ita namque sensus literalis se habet ad mysticum, sicut typus ad rem, cujus est typus: omnis verò typus est propter rem, cujus est typus, adeoque hoc sine principaliter intento ille secundariò intenditur;* ea argumentandi ratio saltem de sensu mystico typico procedat, atque evincat solùm, huncce sensum mysticum literali priorem esse dignitate.

Th. X.

Etſi verò Scripturæ Sacræ ſenſus in literalem & myſticum diſtingui conſueverit, tamen ſimpliciter, ſtrictè ac rigorosè loquendo non myſticus, ſed ſolus literalis eſt Scripturæ Sacræ ſenſus.

§. I. Nam (α) ſenſus Scripturæ Sacræ ſimpliciter, ſtrictè ac rigorosè loquendò eſt immediata *vocabulorum* Scripturæ Sacræ ſignificatio à Spiritu Sancto intenta (ſeu eſt conceptus per verba propoſita proximè & immediatè communicatus ex intentione Spiritus Sancti): aſt ſenſus Scripturæ Sacræ myſticus non eſt immediata *vocabulorum*, ſed *rei* ſignificatio à Spiritu Sancto intenta. (β) ſenſus ſimpliciter ſtrictèque dictus ex contextu ipſiſque verbis innotefcit, prout B. *Lutherus* ſenſum iſtum Tom. VI. *Witteberg*. ſic deſcribit: *Senſus iſt eine öffentliche Meinung deſſ / das der Prophet will / und aus den Worten / die vor und nachgehen folget*: At verò myſticus ſenſus ex verbis & contextu colligi nequit, cum planè non innotefcat, niſi à Spiritu Sancto alibi in Scriptura Sacra expreſſè reveletur. Vid. è Pontificiis *Alphonſus Toſtatus*, Abulenſis epiſcopus, *Qv. LV.* in cap. II. *Matth.* & *Qv. XXVIII.* in cap. XV. è Reformatis *Guilielmus Whitakerus*, Theologia in academia Cantabrigienſi Profeſſor Regius, & Collegii S. Johannis Evangeliftæ in eadem Academia præfectus, *Controv. de Script. S. Qv. V.* cap. II. è Lutheranis B. *Abramhamus Calovius* *System. Theol. Tom. I.* p. 664. & *Prolegom.* in Gen. cap. IIX. p. 79. Spectat & huc, quod B. *Georgius Calixtus* in *Epitom. Theol.* pag. 57. ſcribit: *Si accuratè loquamur, is vere eſt ſenſus genuinus Scripturæ, quem autor ejus Spiritus Sanctus per verba aut dictionem, ſive ſimpli-*

*simplicem & propriam, sive metaphoricam & figuratam
PRIMUM intendit aut significare voluit.*

§. 2. Licet verò sensus mysticus simpliciter, strictè ac rigorosè loquendò non sit sensus, est tamen (1) suò modo verus Scripturæ Sacræ sensus, (2) verus sensus mysticus, (3) à Spiritu Sancto reverà intentus, (4) à Spiritu Sancto primariò ac principaliter intentus, (5) respectu Spiritus Sancti immediatus, seu à Spiritu Sancto æque immediatè intentus, ac literalis. Videlicet sensus Scripturæ Sacræ mysticus dici potest verus Scripturæ Sacræ sensus, quatenus sensus vox in latiori significatu denotat conceptum mentis, quem orationis auctor per verba sive immediatè, sive mediatè (mediantibus nimirum rebus per verba proposita proximè expressis) significare intendit.

Th. XI.

Mysticus sensus, literali contradistinctus, pro ratione rerum significatarum, præsertim à Pontificiis, distingui vulgò solet in *Allegoricum, Tropologicum, & Anagogicum*. *Allegoricus* dicitur quando res vocibus primo ac proximò significata, e. gr. res veteris populi, accipiuntur tanquam umbræ & figuræ eorum, quæ ad Christum, & Ecclesiam pertinent (seu quæ de Christo & Ecclesia credimus). *Tropologicus* (seu *Moralis*), cum res verbis imediatè expressæ, ut res Veteris Testamenti, sumuntur tanquam figuræ & imagines eorum, quæ ad vitæ mores spectant (seu eorum, quæ nos agere convenit). *Anagogicus*, cum res per verba proxi-

proximè designatæ, videlicet res veteris & antiquæ Ecclesiæ, accipiuntur tanquam umbræ & typi supernæ ac cœlestis patriæ (seu eorum, quæ speramus in vita æterna). Unde vulgati versus:

Literæ gesta docet; quid credas, allegoria;

Moralis, quid agas; quò tendas, anagogia.

Vid. omnino *Job. Azorius* loc. cit.

E. gr. Cùm vox *Hierosolyma*, literaliter seu in literali sensu designet urbem illam totius Orientis celeberrimam, Judææ totius metropolin, in qua fuit templum Domini extractum pulcherrimum magnificentissimumque, & Regum Judææ aula constituta, *in sensu allegorico* illa ipsa urbs typus & figura fuisse dicitur Ecclesiæ à Christo Domino fundata; *tropologicè* figura & umbra piæ ac religiosæ mentis, in qua tanquam in civitate Deus templum, domicilium & sedem habet; *secundum anagogiam* imago supernæ ac cœlestis patriæ. Vid. *Azorius* ibid.

Th. XII.

Sed (uti doctè judicat D. *Johannes Guil. Bajerus* in *Compend. Theol. Exeget.* pag. 33.) nec distinctio illa adæquata est, nec ipsius fundamentum ad præsens multum facit.

§. 1. *Inadequata est distinctio* illa, seu (uti B. *Glassius* in *Philol. S. Libr. II. P. I. Tract. I. Sect. II. art. I.* loquitur) *inconcinne Tropologia & Anagogia contradistinguntur Allegoriæ, cùm hujus sint quedam species.* Certè enim cùm res verbis proximè ac immediatè significatæ tanquam figuræ & imagines eorum, quæ ad vitæ mores spectant, aut tanquam umbræ & typi supernæ ac cœlestis patriæ

patriæ accipiuntur, id æquè propriè & accuratè loquendo allegoria est, quàm cum res per verba immediatè expressæ sumuntur velut umbræ & figuræ eorum, quæ ad Christum & Ecclesiam pertinent. Quando enim res verbis immediatè significata accipitur tanquam figura & imago ejus, quod ad Christum aut ad Ecclesiam (Novi Testamenti) pertinet, illud accommodationis genus ideò vocatur Allegoria, quòd res aliqua spiritualis per aliam in Scripturis narratam repræsentetur: Ast tunc quoque res aliqua per aliam in Scripturis narratam repræsentatur, cum res per verba proximè ac immediatè designatæ tanquam figuræ & imagines eorum, quæ ad mores spectant, aut tanquam umbræ ac typi supernæ ac cœlestis patriæ accipiuntur. Quod si excipias, allegoriam hîc adeò strictè sumi, ut denotet *rei futuræ*, e. gr. futuri Messîæ aut futuræ Novi Testamenti Ecclesiæ, per aliam in Scripturis narratam repræsentationem, allegoriam strictius acceptam non solum cum typo strictius sumto, sed & cum analogiâ sensu Pontificiô sumtâ, quippe quæ etiam rei futuræ, æternæ videlicet vitæ post hanc demum vitam expectandæ, repræsentatio dicitur, imperitè confundes.

§. 2. *Neque verò distinctionis istius fundamentum ad præsens multum facit.* Ejus namque distinctionis fundamentum ponitur rerum per alias res significatarum diversitas: Ast si ratione materiæ seu rerum per alias res significatarum inter sensus mysticos quarere licet differentiam, certè sensus allegoricus Pontificiis sic dictus non potest esse una species tropologico & anagogico sensui contradistincta, sed cum ipse de rebus toto genere diversis, nempe de Christo, de Ecclesia in se spectata, Sacramentis &c. agat, loco ejus plures constituendæ sunt species disparatæ sub eodem sensus mystici genere sensui tropologico

gico & anagogico contradistincta, nempe *Christologicus* (qui scil. de Christo loquitur), *Ecclesiasticus* (qui de ecclesia Novi Testamenti in se spectata agit), *Sacramentalis* (qui nimirum Sacramenta Novi Testamenti, Baptismum aut Coenam Domini, representat.) Vid. B. *Job. Gerhardi* Tractatum de *interpretatione Script. S.* Loco Theol. de Script. S. sub junctum, c. VII. §. 133. Sic & si justa fuit causa distinguendi sensum mysticum ex varietate rerum significatarum, nihil obstabit, quò minus & alium sensum literalem vocemus *Anagogicum*, alium *Tropologicum*, alium *Christologicum*, alium *Ecclesiasticum*, alium *Sacramentalem*: Namque & literalis sensus nunc de vita aeterna, nunc de moribus, nunc de Christo, nunc de Novi Testamenti Ecclesia in se spectata, nunc de Novi Testamenti Sacramentis loquitur. Hæc cum ita sint, scitè *Daniel Chamier* in Panstrat. Catholica Tom. I. Libr. XV. c. I. pronunciat, *curiosam istam mystici sensus distinctionem ex Scholarum potius esse morosusufcula diligentia, quam ex ulla eorum vocabulorum necessitate, seque Scholasticis λεπτολογίαν hanc libenter relinquere, ac simplicius sensum literalem & mysticum agnoscere.*

§. 3. Nos porrò in Pontificiis isthanc mystici sensus distinctionem crepantibus reprehendendum id censemus, quòd ad eam illustrandam proferunt subinde allegoriam, aut tropologiam, aut anagogen, quæ, cum certi esse non possimus, ipsam à Spiritu Sancto in hoc vel illo Veteris Testamenti loco intentam esse, pro Scripturæ Sacræ vero ac genuino sensu planè haberi nequit, sed vocanda saltem est aliqua veri sensus ad aliam rem representandam accommodatio ab interpretibus excogitata. Atque ejusmodi humanæ curiositatis pruritus deprehendimus & in Jesuita *Christophoro Gillio* sive *Egidio*, Theologiæ primum in

Conimbricensi, postea in Eborensi academia Professore, tandemque Romæ inter censores ad examinandos libros cooptato, qui *Theologicorum de Sacra doctrina, & Essentia atque virtute Dei commentariorum* Libro I. Tract. 7. c. 3. in historia ingressus Christi super asina in sanctam civitatem varios sensus mysticos hunc in modum statuit: *Moralem assignavit Chrysostomus in Matth. 21. cum ait, eo facto Christum nobis regulam reliquisse, ne majora requiramus, quam necessarius usus exigat. Hieronymus tetigit allegoricum, cum dicit, factum Apostolorum vestimenta sua ponentium super asinam Christo sessuro, significare, opus esse animæ dogmatibus Apostolicis, ut super eam Christus sedeat. Denique idem Hieronymus, Remigius & alii tradunt anagogicum, cum ajunt, illum Christi ingressum in terram Jerusalem fuisse figuram introitus in caelestem.*

§. 4. Illius, quam expendimus hucusque, distinctionis vanitatem demonstrant *Job. Gerhardus* l. c. *Salomon Glassius* Phil. S. Libr. II. Part. I. Sect. II. art. 1. *Abrab. Calovius* Syst. Theol. Tom. I. p. 633. *Job. Conr. Dannhaeuerus* in *Hermen. Sacr.* pag. 26. seqq. *Daniel Chamier* loc. cit. *Sixt. Amama* in *Antib. Bibl.* L. I. p. 162.

Th. XIII.

Rectius B. *Glassius* in *Philol. S.* Part. I. Tract. II. Sect. II. pro diversa significandi ac repræsentandi ratione mysticum Scripturæ Sacræ sensum, in eodem loco sensui literali contradistinctum, subdividit in *Typicum*, *Allegoricum* specialius & strictè sic dictum, & *Parabolicum*. Et *Typicus* quidem vocatur, quando in verbis Scripturæ res quædam alia repræsentatur per rem in visione pro-

prophetica verè factâ exhibitam, aut per opus aliquod externum reverà factum, ad id per se destinatum, ut rem illam aliam significet. Allegoricus est, quando spiritualis aliqua res seu doctrina per aliam qualemcunque historiam remque verè gestam & in Scripturis narratam ex intentione Spiritus Sancti significatur. Parabolicus dicitur, quando in verbis Scripturæ res spiritualis significatur per rem aliquam, quæ ut gesta narratur, aut fingitur potius, cum gesta aut taliter gesta non fuerit.

§. 1. In descriptione sensus mystici typici dico (1), ejusmodi sensum obtinere, quando in verbis Scripturæ per rem *in visione prophetica* verè facta adumbratam alia quædam res repræsentatur. Hujusmodi quidpe sensus mystici modus occurrit in capite XXIV. Jeremiæ, quatenus à versu 1. usque ad versum 5. duos calathos, unum ficuum bonarum, alterum malas ficus habentem, Prophetæ Jeremiæ divinitus ostensos refert. Calathus namque ficuum bonarum venturam Ecclesiæ Judaicæ & Christianæ instaurationem, calathus verò malarum ficuum futuram Zedekia populique Judaici deportationem & calamitatem repræsentabat: Quæ explicatio in ipso illo capite & quidem versu 5. & seqq. traditur. Dico (2) in sensus typici descriptione, tunc quoque istiusmodi sensum inveniri, cum per *opus aliquod externum* (reverà factum) res alia repræsentatur. Videlicet opus ejusmodi externum typicum, per quod in verbis Scripturæ ex intentione Spiritus Sancti alia quædam res repræsentatur, duplex est: Aut enim est actio quædam

prophetica (h. e. actio, quam exterius propheta ad aliam quandam rem adumbrandam ex divino mandato peragebant), aut est alia quædam res gesta Veteris Testamenti, res in Novo Testamento similiter gerendas præfigurans. Vnde sensus mysticus typicus subest capiti decimo tertio Jeremiæ, quatenus illud versu 1. & seqq. perhibet, Prophetam *cingulum lincum sibi divino mandato comparasse, comparatum lumbis imposuisse, ad Euphratem postea in petra abscondisse, & putrefactum iterum produxisse.* Quippe in illis Scripturæ Sacræ verbis per opus istud Prophetæ externum alia quædam res, divina nempe populo exhibita beneficia, ingratus populi animus & maleficia, ac eventura illi perditio, ex Spiritus Sancti intentione representantur. Sic & sensus mysticus typicus inest dicto illi, *Exodi* capite XII. extanti, quod, ne agni Paschalis ossa confringantur, interdicit. Namque & in illis Scripturæ verbis per non fracta agni Paschalis ossa ex intentione divina significabatur, Christi in cruce pendentis ossa frangenda non esse. Caterum opera ejusmodi typica, per quæ in verbis Scripturæ alia quædam res representatur, dicuntur *externa* in oppositione ad visiones propheticas, cum non æquè, ut prophetica visiones, intrinsicè in phantasia Prophetarum, sed extra Prophetas eorumque phantasia peracta fuerint. Feci (3) in sensus mystici descriptione mentionem operis *verè facti.* In hoc quidpe sensus mysticus typicus à parabolico differt, quod, ubi typicus locum invenit, per rem *verè gestam* alia quædam res representetur, ubi verò parabolicus deprehenditur, res spiritualis significetur per rem aliquam, quæ ut gesta narratur, aut fingitur potius, cum gesta aut taliter gesta non fuerit. Dixi (4) in sensus typici descriptione, quòd, ubi is datur, res quædam

dam repræsentetur per visionem propheticam, aut per opus aliquod ad id *per se destinatum, ut rem illam aliam significet*. In eo enim sensus typicus ab allegorico specialiter strictèque sic dicto differt, quod, ubi typicus reperitur, res quadam alia repræsentetur per rem in visione prophetica exhibitam, aut per opus aliquod ad id *per se destinatum, ut rem illam aliam significet*, ubi verò allegoricus deprehenditur res, spiritualis per aliam *qualemcumque* historiam remque gestam significetur. Certè enim, cum e. gr. *Exod. XII, 46.* sensus mysticus locum obtineat, agnus paschalis, quæ ossa non fractus, *per se* ad id destinatus erat, ut Christum in cruce pendentem, cujus ossa confringenda non sint, repræsentaret.

§. 2. Liquet autem ex sensu typici exemplis hæcenus adductis, rem eam, quæ in sensu illo per rem aliam repræsentatur, non semper esse rem in Novo demum Testamento futuram gerendamque, sed quandoque rem futuram aliam, quandoq; rem præsentem aut præteritam.

§. 3. Quando porro in thesi nostra sensum allegoricum diversam velut speciem sub eodem genere comprehensam contradistinguo sensui typico & allegorico, loquor studio de sensu allegorico *specialiter strictèque* sic dicto. Si enim allegoria secundum vim vocis ac etymii pro tali sermonis genere, ubi aliquid dicitur, & sub dicto aliud intelligitur ac significatur, aut ex Theologorum usu loquendi in significato generaliori pro rei aliqujus spiritualis per aliam rem in Scripturis narratam repræsentatione sumatur, sensusque allegoricus esse statuetur, quando aliud dicitur, aliud significatur, aut quando res aliqua spiritualis per aliam in Scripturis narratam repræsentatur, sanè sensus typicus, parabolicus, & allegoricus non possunt velut species disparatæ sub eodem genere

vere sibi invicem contradistingui. Quod si enim eò modò allegoria sensusque allegoricus accipiantur, sensus etiam typicus & sensus parabolicus sunt allegorici, atque sub sensu allegorico, uti species sub genere, continentur. Namque etiam in illis Scripturæ Sacræ locis, quæ sive typicum sive parabolicum sensum in se includunt, aliud dicitur, aliud significatur, resque spiritualis per aliam rem ibidem narratam representatur.

§. 4. Quando & in thesi nostra asserimus, sensum mysticum in eodem Scripturæ Sacræ loco sensui literali contradistinctum subdividi in typicum, allegoricum, & parabolicum, hoc ipsò subinnuimus, nos haud quaquam per omnia subscribere eorum opinioni, qui existimant, unum tantum cujusvis textus esse sensum, eundemque literalem, sensum verò mysticum literali in eodem loco contradistinctum non dari, sed esse potius applicationem rei propositæ ad antitypum vel objectum spirituale, alibi à Spiritu Sancto insinuatam, vel per rem ipsam tacite representatam. Nostram verò sententiam in Academia Jenensi à B. Glassio l. c. Tract. I. Sect. I. B. Bechmanno Insistit. Theol. pag. 83. seqq. B. Bajero in comp. Theol. Exeg. p. 32. seq. B. Velthemio in Font. Theol. pag. 43. constanter assertam, confirmatum inus (x) hocce argumentò: *Quicquid præter sensum literalem Deus in eodem Scripturæ Sacræ loco & per eundem locum significare intendit, seu hominibus cognoscendum atque intelligendum exhibet, illud est verus ac genuinus Scripturæ Sacræ sensus, literali sensui in eodem loco contradistinctus. Atqui id, quod vocamus sensum mysticum, Deus præter sensum literalem in eodem Scripturæ Sacræ loco, & per eundem locum significare intendit, seu hominibus cognoscendum atque intelligendum exhibet. Ergò id, quod vocamus sensum mysticum, est*

est verus ac genuinus Scripturæ Sacræ sensus, literali sensui in eodem loco contradistinctus. Majoris propositionis veritas ex sensus Scripturæ Sacræ definitione genuina & ratione formali patescit. Ille quidpe sensus formaliter est conceptus mentis divinæ, quem Deus Scripturæ Sacræ auctor, hic & nunc in Scriptura & per Scripturam significare intendit, seu est id, quod ipse Scripturarum auctor in Scripturis & per Scripturas hominibus cognoscendum atque intelligendum exhibet. Nec minoris propositionis veritas in obscuro latet. Quippe (α) Scriptores sacri Novi Testamenti, ut suis de Christo dictis fidem faciant, ea Veteris Testamenti loca velut de Christo loquentia quandoque allegant, quæ non in sensu literali, sed in mystico, literali contradistincto, de Messia agunt; prout e. gr. *Mattheus* cap. II. de fuga Christi in Ægyptum scribens ad illud Dei dictum *Hosæ* capite XI. conformatum, *Ex Ægypto vocavi filium meum*, provocat: & *Johannes* cap. XIX. Christi in cruce pendentis ossa contracta non esse referens, illud *Exodi* XII. obvium Dei præceptum, *non confringetis illi (agno) os*, allegat. Quod si autem nonnulla Veteris Testamenti dicta non in literali, sed in mystico sensu, literali contradistincto, de certo quodam objecto loquuntur, certè Deus præter literalem etiam id, quod vocamus sensum mysticum, in eodem Scripturæ Sacræ loco, & per eundem locum significare intendit: Id enim, de quo Scriptura Sacra loquitur, Deus, sacrarum literarum auctor, in Scriptura & per Scripturam hominibus cognoscendum atque intelligendum exhibet. (β) In illis Scripturæ Sacræ locis, ubi Deus per verba proximè & immediatè typum quæ talem insinuavit, antitypum quoque hominibus cognoscendum exhibuit: Typus enim in sua natura ac ratione

D

for-

formali eam habitudinem ad antitypum importat, ut absque eo ne concipi quidem queat. Vnde e. gr. in historia de aenei serpentis erectione *Num. XXI, 8. 9.* Deus sensit simul, & significare intendit hoc, quod Messias in cruce exaltari debeat, ut homines per ipsum vivant: Nec in illo de ossibus agno Paschali non confringendis praecepto *Exod. XII.* intellexit ac significare simul voluit hoc, quod Christo cruci suffixo crura conterenda non sint. Rectè B. *Scherzerus* in *Breviar. Hülsem.* enucl. pag. 60. scribit: *Plena intentio illius dicti: Os non confringetis illi, est is: Nec agno, nec Christo per agnum typicè praefigurato os comminucendum esse. Prius enim factum est, ut impleretur posterius; inquit disertè Johannes c. XIX, 36.* Idem docuit olim B. *Gerhardus* cum in *Tr. de Interpret. Script.* cap. VII. inquit: *Quando ipsa Scriptura aliquid typicè interpretatur, tum constat ex ipsius Spiritus Sancti interpretatione, hunc sensum typicum in illa Historia contineri.* Agnoscunt & hoc ipsi illi, contra quos hic disputamus. Fatentur enim disertè, in illis Scripturae locis, ubi typus describitur, *antitypum per rem ipsam tacitè representari.* Vid. D. *Augustus Pfeifferus* in *Herm. Sacr.* c. III. §. X. Quod si autem in illis Scripturae Sacrae dictis, ubi Deus per verba insinuavit typum, antitypum quoque hominibus cognoscendum exhibuit, certè præter sensum literalem etiam id, quod vocamus sensum mysticum, in eodem Scripturae Sacrae loco & per eundem locum significare ac representare intendit. Ea enim Sacrae Scripturae dicta non in literali, sed mystico sensu antitypum repræsentant. (7) Apostolus *1. Cor. IX, 8. 10.* disertè docet, illam *Deuter. XXIII, 4.* extantem divinam legem, *non alligabis os bovi trituranti,* significare, adeoque & Deum per eam hominibus præ-

præcipere, quòd ministri Ecclesiæ alendi sint : Atqui hæc doctrina est sensus mysticus, quem Deus præter literalem sensum, quippe qui de bruto ex more Ebraeorum veterum unguis vel tribulis grana è spicis exterente agit, in eadem lege & per eandem in eodem Scripturæ loco hominibus cognoscendum exhibet. (II.) *Mattbæus* cap. II, 15. testatur, per hoc, quod Jesus recens natus in Ægypto aliquandiu commoratus est, ac post Herodis obitum inde in Judæam rediit, adimpletum esse illud Dei *Hof.* XI, consignatum dictum, *Ex Ægypto vocavi filium meum* : Nec non *Johannes* c. XIX, 36. perhibet, per hoc, quòd Christo cruci suffixo crura contula non sunt, impletam esse legem illam divinam, quæ, ne agni Paschalis os confringerentur, interdixit. Quod si igitur illa Veteris Testamenti loca in Christo sunt impleta, sanè Scriptura Veteris Testamenti ibi de Christo vaticinata est aut præcepit : Tunc enim Scriptura impletur, quando actu sit, de quo ipsa vaticinata est, aut quod ea præcipit. Quod si autem Scriptura *Exodi* XII. De Christo præcepit, & *Hof.* XI. de eodem vaticinata est, sanè in illis ipsis Scripturæ Sacræ locis datur simul sensus mysticus literalis contradistinctus : Nec enim in sensu literali, sed in mystico duntaxat Scriptura Sacra ibi de Christo loquitur.

§. 5. Contrariam opinionem, quam sub initium præcedentis paragraphi enarravimus, B. *Augustus Pfeifferus* in *Hermen. Sacra* §. XII. copiosè tuetur, quando probare annititur, neque typicum, neque allegoricum, neque parabolicum sensum dari literali velut sensui contradistinctum, eodemque loco per eadem verba intantum. Videlicet §. XII. de sensu allegorico ita disserit : *Quod in specie attinet ad sensum allegoricum, iste in exemplis*

plis afferri solitis non est diversus Scripturæ Sacræ sensus in eodem loco literali contradistinctus & per verba præsentia non minus ac ille indicatus; sed rei propositæ ad objecta alia eaque nobiliora ab ipso Spiritu Sancto facta accommodatio & applicatio. Sic cum verbi causa Deut. XXV. 4. dicitur, Os bovi trituranti non obligandum, per bovem triturantem non intelligitur Doctor laborans vel docens, sed brutum ex more Ebraorum veterum unguis vel tribulus grana è spicis exterens, & innuitur, illud non esse ore capistrato per fruges ducendum neque prohibendum à granis inter eundem legendis, qui sensus illic loci est literalis, isque unicus. Cum ergo Paulus 1. Cor. IX. 9. inde infert, Ecclesiæ ministris victum non esse denegandum, non exprimit sensum præcepti Mosaiici, per verba ista representatum, sed accommodat istud præceptum ad suum propositum, inferendo ad majus, id scilicet multo magis Ecclesiæ ministris laborantibus conferendum esse, quod ne bobus quidem à Deo sit denegatum, simulque innuit, Deum istud præceptum non dedisse ultimò intuitu boum sed hominum, ut sc. hi inde concluderent seu per bonam consequentiam eruerent illud morale, laborantem non esse defraudandum sua mercede. Ubi vero omninò distingvendum est inter rationem præcepti seu finem, cujus intuitu Deus præceptum dedit seque dedisse in alio Scripturæ Sacræ loco revelavit, & inter sententiam illius præcepti, quæ ideò non duplex, sed unica est. Sed Resp. Conceditur quidem, sensum allegoricum in exemplis afferri solitis esse rei propositæ ad objecta alia, eaque nobiliora, ab ipso Spiritu Sancto factam accommodationem & applicationem, sed illa accommodatio à Spiritu Sancto in eodem Scripturæ Sacræ loco intenta est, adeoque est sensus mysticus in eodem loco sensui literali contradistinctus. Ac, licet non dicamus,

Deu-

Deuter. XXV, 4. per bovem triturantem intelligi Doctorem laborantem vel docentem : (hoc enim idem foret, ac talismodi Doctorem ibi per verba improprie accepta immediatè & ad literam, atque adeò in sensu literali improprio & figurato significari); tota tamen res per verba ibi proximè & ad literam significata, nempe oris bovum triturantium interdicta obturatio, ex intentione Spiritus Sancti est effigies inculcata Doctorum laborantium alimonie. Sic & licet e. gr. 1. *Cor.* IX, 9. Apostolus illam *Deuter.* XXV, 4. consignatam legem ad suum accommodet propositum, Ecclesie ministros alendos esse docens, ea tamen accommodatio non est veri sensus cujuscunque enarrationi opposita & contradistincta, sed est accommodatio, quæ simul sensum aliquem Scripturæ Sacrae; verum, itidem à Spiritu Sancto *Deuter.* XXV, 4. intentum, explicat, idque, quod præter sensum literalem Deus in lege illa & per legem illam hominibus cognoscendum exhibuit, declarat. Diserte enim I. c. Apostolus inquit, legem illam propter Doctores laram esse, ac, quòd laborantibus Doctoribus & Ministris ecclesie stipendia suppeditanda sint, significare. Nec verò negat prorsus *Pfeifferus*, morale hoc Deum per legem illam mortalibus cognoscendum exhibuisse: Fateretur enim, Deum dedisse istud præceptum, ut homines inde concluderent illud morale, laborantem non esse defraudandum suâ mercede. Atqui verus ac genuinus Scripturæ Sacrae sensus est conceptus mentis, quem Deus in Scriptura & per Scripturam significare intendit seu est id, quod Deus in Scriptura & per Scripturam hominibus cognoscendum exhibuit. Nec quicquam hinc dissentientes juvat distinctio *inter rationem præcepti* (seu finem, cujus intuitu Deus præceptum dedit seque dedisse

in alio Scripturæ Sacræ loco revelavit), & *inter sententiam* seu sensum *ipsius præcepti*. Ratio enim istius præcepti quoad sensum suum literalem spectati est verus aliquis sensus, ac vera quædam sententia ipsius præcepti, cum præceptum istud ratione sensus sui literalis consideratum tradatur ac intendatur propter mysticum, quem in se continet simul, sensum.

§. 6. Pfeifferus porrò l. c. §. XII. contra nostram sententiam ita disserit: *Quod ad sensum Typicum, neque ille datur literali contradistinctus, eodemque locoper eadem verba intentus. Distingvendum enim est inter Textus Bibliici explicationem & applicationem, seu evolutionem Textus typum continentis, & typi illic contenti, atque a libi ad Antitypum applicati. Typi evolutio non est ipsorummet verborum explicatio, sed typi per verba Scripturæ Sacræ insinuati ad Antitypum applicatio. Sic quando Textus prophetie Jonæ explicatur, per Jonam non Christus, sed Propheta ita dictus intelligitur, per ventrem piscis non terræ greminum seu sepulcrum, sed alvus balenæ. Eadem verò historia cum Typum Christi contineat, applicari potest ad antitypum; quæ verò applicatio propriè loquendò non est sensus prophetici textus mysticus literali contradistinctus, sed mysterium per rem narratam insinuatam. Sed neque sic probat satis D. Pfeifferus, non dari sensum Scripturæ Sacræ mysticum typicum, sensui literali in eodem loco contradistinctum. Typi enim evolutio, etsi certà ratione sit quædam accommodatio, nempe rei per verba proximè & immediatè expressæ (h. e. typi verbis immediatè & ad literam significatæ) ad repræsentandam aliam rem, nimirum ad antitypum repræsentandum, accommodatio à Spiritu Sancto intenta, non tamen est accommodatio veri sensus enarrationi opposita & contradistincta*

cta

cta (qualis est, quando Scriptura Sacra jam explicata applicatur ad usum, e. gr. ad doctrinam, ad redargutionem &c.) sed simul sensum aliquem Scripturae Sacrae verum ac genuinum declarat, dum quid per rem verbis proximè expressam Spiritus Sanctus insinuaverit, quidve in eodem Scripturae dicto, quod de Typo agit, præter typum hominibus cognoscendum exhibuerit, disertè ostendit. Ac licet evolutio typi non sit immediatè significationis vocabulorum Scripturae explicatio, nihilominus tamen verum aperit Scripturae Sacrae sensum, quatenus tradit, quid in eodem Scripturae Sacrae loco Spiritus Sanctus per rem verbis immediatè denotatam significare porro ac repræsentare intenderit: Verus enim ac genuinus Scripturae Sacrae sensus est conceptus mentis, quem Deus in Scriptura & per Scripturam significare intendit, sive significatio ea fiat immediatè per verba, sive mediantibus rebus per verba proximè expressis. Vnde & quando e. gr. historia de Jonâ tribus diebus ac tribus noctibus intra piscis viscera conclusa ad Christum applicatur *Matth. XII, 39. 40*, docetur clarè, Deum simul per illam historiam literaliter intellectam significare intendisse, quòd Christus crucifixus etiam tribus diebus & noctibus in sepulcro sit commoraturus: atque adeò ista ad Christum applicatio sensum textus prophetici mysticum, literali sensui in eodem loco contradistinctum, demonstrat. Certè ipsam suam sententiam destruit *Pfeifferus*, quando dicit, quòd *typi ad antitypum applicatio sit mysterium per rem narratam insinuatam*. Quod si enim talismodi applicatio exponit mysterium per rem narratam insinuatam, ostendit sanè, quid Deus præter typum in eodem Scripturae Sacrae loco per rem verbis immediatè expressam significare intenderit, ac proinde pandit verum aliquem Scripturae Sacrae sensum, mysti-

myfticum videlicet literali in eodem loco contradiftin-
ctum. Neque verò ex eo, quòd, quando textus prophe-
tia Jona explicatur, per Jonam non Chriftus, fed Prophe-
ta ita dictus, per ventrem pifcis non terræ gremium feu fe-
pulcrum, fed alvus balana intelligatur, probari folidè pot-
est, typi evolutionem Matth. XII, 39. 40. factam non
effe genuinam textus Bibliici explicationem, feu non ex-
ponere verum aliquem textus Bibliici fenfum. Etsi enim,
quando textus prophetia Jonæ explicatur, minimè di-
camus, vocabulò Jonæ immediatè Chriftum, ac no-
mine ventris pifcis proximè & ad literam Chrifti fepul-
crum designari, tamen, cùm textus prophetia Jonæ ex-
plicatur ejusque plenus fenfus eruitur, monendum pari-
ter, ac studiosè observandum est, in eodem textu &
per eundem textum Chrifti in fepulcro moram
ita infinuari & cognoscendum exhiberi, ut ibidem res
verbis immediatè exprefsa, Jonæ videlicet in alvo bala-
næ commoratio, ex intentione Spiritus Sancti fit typus
& figura Chrifti totidem dierum fpatio in terræ gremio
jacentis. Atqñ hæc textus prophetici explicatio est ipfa
typi evolutio: Ergò evolutio typi *formaliter* ad ipfam
textus Bibliici explicationem pertinet.

§. 7. Tandem & fenfum parabolicum, fenfui
literali in eodem Scripturæ loco contradiftinctum non
dari, D. Pfeifferus l. c. §. XII. ita probare fatagit: *Quod
denique ad fenfum parabolicum, neque ille literali proprie
loquendo opponendus est. Parabola enim nihil aliud est,
quàm fermo fimilitudinarius (ut ita dicam) constans πε-
ρὸς οὐ & ἀπόδοῦ. -- Si ἀπόδοῦ exprefse addatur, fa-
cile patet, non duplicem effe fenfum in textu eodem, fed u-
nicum. -- Si verò non addatur explicita vel plena ἀπόδο-
ῦ, tum vel fcopus faltem parabola à Chrifto quali indice
digito*

igitur ostenditur, vel parabola nudè proponitur (præmissâ
 quidem admonitione de re comparata, dissimulato vero pro-
 fusus tertio comparationis), - - Neque sic tamen duplex sen-
 sus datur, sc. parabolicus literali contradistinctus & per
 eadem verba indicatus; sed vel est locutio enthymematica,
 seu retincentia applicationis ab interprete supplenda (jam
 autem non est questio, quid Spiritus Sanctus retinuerit &
 interpreti cogitandum reliquerit, sed quid per verba posita
 immediatè intenderit?) vel ipse parabolicus atque medul-
 laris sensus potest dici literalis, per verba scilicet tropocon-
 tinuo affecta à Spiritu Sancto intentus, prout in aliis locu-
 tionibus figuratis non ille sensus est literalis, quem verba
 propriè & sine tropo accepta reddunt, sed qui sub figura
 latet. Sic quando Christus ait Matth. V. 13. Vos estis Sal
 terra, id vel enthymematicè capi, & ἀποδοῖς suppleri pot-
 est hoc modo: Vti sal resistit corruptioni physica, ita vos
 Vestra Doctrinâ resistitis corruptioni anima; vel metapho-
 ricè h. m. Vos instar salis homines preservatis. Sed in
 hoc quoque B. Glassii aliorumque Ienensium Theolo-
 gorum sententiæ opposito discursu multa desideramus.
 Quippe (1) si expressè additur ἀποδοῖς parabolæ, patet
 potius, in eodem textu, nempe in parabola priori parte,
 seu in πειράσει, duplicem esse sensum, literalem & my-
 sticum. Unus enim idemque numero sensus, qui in ἀ-
 ποδοῖς est literalis, in πειράσει est mysticus, literali ibi-
 dem contradistinctus. Videlicet ἀποδοῖς sensus lite-
 ralis, seu sensus, qui in ἀποδοῖς proximè & ad literam
 per verba exprimitur, in πειράσει eatenus est mysticus,
 quatenus ibi non immediatè per verba, sed proximè per
 rem aliquam, quæ ut gesta narratur, aut fingitur poti-
 us, cum gesta aut taliter gesta non fuerit, velut per
 quandam rei alicujus spiritualis figuram & umbram,
 significatur ac representatur. (2) Qui asserit, medulla-

rem ac primarium parabolæ sensum, quatenus in parabolæ *περάσει* involvitur, posse dici literalem, per verba tropo continuo affecta a Spiritu Sancto intentum, is præsupponit ac fovet Jesuitarum *Azorii* Instit. Mor. Tom. I. Libr. 8. c. 2. & *Gillii* comment. Theol. tract. 7. cap. 2. p. 397. quæ in proximè subsequente refelletur dissertatione, opinionem, quod parabola sit metaphora quædam continuata, seu allegoria rhetorica & verborum, quæ troporum, præcipuè metaphoræ, continuatio est. (3) Dicendum igitur, tunc, quando in textu parabolico explicita vel plena *ἀπόδοσις* non additur, reticeri ipsius parabolici textus evolutionem. Exinde verò, quod ipsius parabolici textus diserta evolutio intermittitur, inferre minimè licet, non dari ibi sensum mysticum parabolium, literali sensui in eodem loco contradistinctum, sed nostra potius sententia colligitur. Uti enim textus parabolici explicita plenaque *ἀπόδοσις* destituti evolvitur, supplenda ab interprete, tradit aperitque ipsius sensum mysticum, qui in parabolico textu præter literalem continetur: ita reticentia istius evolutionis, in textu deprehensa, sensum mysticum, sensui literali in eodem loco contradistinctum, arguit. (4) Tradita in discursu opposito parabolæ definitio latior est suo definito. Et quidò enim ex proximè subsequente dissertatione constabit, non statim ibi parabolam esse, ubi similitudinarius sermo, *περάσει* & *ἀπόδοσις* constans, reperitur. (5) Cum in memorato antè discursu sub ejus finem adferri debuisset parabolæ exemplum, ex Matthæi capite quinto metaphora quædam cum parabolis minimè confundenda, ejusque *ἐξηγῆσις* seu explicatio adducitur.

Th. XIV.

Cum igitur cum B. *Glasfio*, & venerandis nostris in hac academia Præceptoribus sensum
 mysti-

myfticum, in eodem Scripturæ Sacræ loco fen-
 fui literali contradiftinctum, ftatuamus, non eo-
 rum folùm hactenus impugnatae opinionioni re-
 fragamur, qui *unum tantum cuiusvis textus effe*
fenfum, eundemque literalem, fenfum verò myfti-
cum literali in eodem loco contradiftinctum prorsus
non dari, fed effe potius applicationem rei propo-
fitæ ad antitypum vel objectum spirituale alibi à
Spiritu Sancto infinuatum, exiftimant, fed & il-
 lis Theologis nos minimè affentiri profite-
 mur, qui *fenfum literalem plenum eum effe docent,*
qui plenam fivè totam Dei revelantis intentionem
exprimit, atque adeò illum quoque fenfum,
 quem nos vocavimus myfticum e. g. typicum,
 ad fenfum literalem referunt.

§. I. B. Scherzerus in Elucid. Brev. Hülfem. cap.
 I. Thef. VII. p. 60. Hülfemanni opinionem (fenfum li-
 teralem plenum effe eum, qui plenam fivè totam Dei
 revelantis intentionem exprimit, plenam autem inten-
 tionem e. gr. illius dicti Exod. XII. *Os non confringetis il-*
li, effe eum: *Nec agno nec Chrifto per agnum typicè præ-*
figurato os comminuendum effe, ac proinde interpretem,
 qui verba illa de folo typo intelligit, non exprimere fenfum
 literalem plenum, fed duntaxat femiplenum) aliorum fen-
 tentiis præferendam effe pronunciat. Ipfe Scherzerus
 pro ifta Hülfemanni fentential. c. ita fcribit: *Vanus enim*
metus eff: hac ratione concedendos fore unius dicti plures
fenfus literales: cum fit unus numero fenfus ex pluribus
partibus integrantibus (typo & antitypo) compositus. Quæ
compositio non duplicem fenfum facit, fed duplex tantum
 sub-

subjectum uni predicato ad unum sensum ex intentione re-
volantis copulat, hoc sensu: ideo agno non erat confrin-
gendum os, quia Christo, cuius ille typus erat, nullum con-
fringi debuit. Vel: Agno typicè non confringendum est
os, ergò nec ejus antitypo. Agnus enim typicus est præfigu-
rans Christum.

§. 2. Utur verò magnos illos Theologos ob in-
gentia in Ecclesiam merita dotésque ferè incompara-
biles etiam post ipsorum fata veneremur piè, ac suspi-
ciamus, non possumus tamen non, inprimis si manifesta
veritas nos moveat, aliorum Theologorum, qui dexter-
rimi nostri fuere præceptores, aut academiam nostram
scriptis suis & lectionibus eruditissimis olim illustrarunt,
sententiam tueri pro viribus, ac idcirco contra aliam,
quæ opposita est, modestè disputare. Unde nemo no-
bis vitio vertet, si, quid in *Hülsemanni* & *Scherzeri* opi-
nionem monendum nobis videatur, candidè profiteamur.
Videlicet (I) etsi *sensum* Scripturæ Sacræ *plenum* cum ef-
se concedamus, qui plenam totamque Dei revelantis in-
tentionem exprimit, seu omnem illum mentis divinæ
conceptum importat, quem Deus in Scriptura & per
Scripturam in hoc vel illo textu significare intendit, non
tamen *sensum* Scripturæ Sacræ *LITERALEM plenum*
esse dicimus, qui plenam totamque Dei revelantis
intentionem exprimit. Quippe (a) sic omnis allegoricus
Scripturæ Sacræ sensus, utpote qui etiam à Spiritu
Sancto intenditur, esset literalis: quod tamen absurdum
esse, ipse B. Scherzerus alibi, nimirum in *Anti-Bellarmino*
Disp. II. p. m. 138. apertè confitetur. (B) Deus aliàs quo-
que in Scriptura Sacra & per Scripturam Sacram ali-
quem mentis suæ conceptum significare intendit, qui ad
literalem sensum referri minimè potest. Literalis enim
sensus ex verborum sono immediate fluit (uti B. Scherze-

rus ibidem docet), & ex ipsa genuina verborum significatione colligitur (ut B. Job. Gerhardus in Tract. de interpr. Script. cap. VII. observat): Ast Deus quandoque aliquid in Scriptura & per Scripturam significare intendit, quod ex verborum sono haud fuit immediatè, neque ex genuina verborum significatione colligitur. Quis enim dixerit, in historia de Jona tridui spatii intra piscis alvum concluso historiam de Christo totidem diebus in sepulchro commorante ex verborum sono immediatè fluere, atque ex ipsa genuina verborum significatione colligi? Equis asseveraverit, in historia de serpente aneo contra morsus serpentinos erecto significari, quòd Christus in cruce sublatus credentes ab infernalis serpentis morsibus sit sanaturus? Ad hæc literalis sensus ex contextu ipsisque verbis innotescit. Ast Deus interdum aliquid in Scriptura Sacra, & per Scripturam Sacram significare intendit, quòd ex contextu ipsisque verbis minimè innotescit. Licet enim v. gr. totum *Hosæ* contextum, & omnia ibi adhibita verba sollicitè expendas, non tamen, si secundum Matthæi caput in subsidium non voces, animadvertere valebis, in verbis illis, *cum Israel adhuc puer esset, dilexi eum, & ex Aegypto vocavi filium meum*, etiam de Jesu in Aegyptum deportato sermonem esse. Unde sensum *literalem plenum* esse statuimus, qui continet omne id, quod Deus per verba ipsa proximè & immediatè significare intendit. (II) Negamus omninò, illum de Jesu Christo, cui ossa confringenda non erant, loquentem sensum ad literalem sensum legis *Exod. XII.* extantem pariter pertinere. Quippe, cum in toto capite ac contextu de agno paschali præcipiatur, ex verborum sono ipsaque genuina verborum significatione sensum de Christo loquentem colligere nemo valebit. Et cum in isto *Exod. XII.* consignato præcepto, *illi ossa non confringetis*, pronomen *ILLI* respiciat tantum ad eum, de quo in præcedentibus actum fuit,

agnum, paschalem scilicet agnum, nemo præcisè ad textum ipsum attendens lector judicabit, per legis istius verba proximè & immediatè Christum significari. (III) Sensem plenum cum sensu literali pleno ea, contra quam nunc disputamus, sententia confundit. Sensus enim, qui de typo agit, & sensus, qui in eodem loco antitypum exprimit, simul sumti absolvunt quidè (uti B. *Gerhardus* in Tract. de Script. S. interpret. dudù observavit) *plenum ac perfectũ sensum*, sed plenũ ac perfectum sensum LITERALEM minimè constituunt.

Th. XV.

De cætero quod ad *literalem* Scripturæ Sacræ sensum attinet, docemus tandem, ac confitemur, unius dicti Scripturæ Sacræ, quatenus unò tempore ac locò ab uno eodemque auctore intendente profertur, unum tantum literalem esse sensum, nec plures esse posse.

§. 1. Adversantur thesi nostræ communiter Pontificii, qui (rectè judicante *Scherzero* in Brev. Hülsem. Elucid. cap. I. pag. 60.) *ut Scripturam obscuritatis arguant, & monopolium interpretationis Papa suo vindicent*, unum idemque numero Scripturæ Sacræ dictum, quatenus unò tempore ac locò ab uno eodemque auctore profertur, plures literales sensus habere posse, & actu habere statuunt. Disertè Jesuita *Cornelius à Lapide* in Proleg. in Mosen pluralitatem sensuum (literalium) in unum idemque Scripturæ Sacræ dictum invehere conatur ex fecunditate illa, quæ Sacris literis *Es. I. V. 10. 11.* assignatur. Conferatur Jesuita *Job. Azorius* Instit. Mor. Tom. I. Libr. 8. c. 2. ubi ait, hanc esse communem Theologorum opinionem. Vid. *Bellarminus* Libr. III. de V. D. c. III. §. 7.

§. 2. Antequam verò ad theses ac sententiæ nostræ probationem nos accingamus, status controversiæ probè est formandus. Scilicet (1) quæstio est de pluribus sensibus *literalibus*. Fateamur enim, unius ejusdemque Scripturæ Sacræ dicti, quatenus etiã unò eodemque tempore ac locò ab uno eodemque auctore intendente profectũ est, posse esse, atque alicubi reverã esse plures sensus, quorum unus est literalis, alter mysticus.

§. 3. Disputatur hic (2) de Scripturæ Sacræ dicto *unitate Logica*

gicā uno. Sape enim popositio Grammaticē una duplicem habet sensum literalem. Quippe e.gr. propositio illa Grammaticē una, Joël. II, 13. extans, *Scindite cor vestrum, & non vestimenta vestra*, duos in se continet sensus literales, quatenus vox *scindite* respectu vestimentorum propriam, respectu cordis impropriam obtinet significationem. Quod si autem propositio illa conjuncta in duas hanc propositiones Logicas resolvatur: *Scindite cor vestrum, Non scindite vestimenta vestra*, quælibet earum non nisi unum literalem sensum habet, quatenus in una *scindere* improprie, in altera proprie accipitur. Vid. B. Glassius in Philol. S. Libr. II. P. I. Tract. II. Sect. I. can. II. Conf. B. Scherzerus in Brev. Hülfem. eluc. cap. I. pag. 59.

§. 4. Disceptatur (3) de uno & eodem Scripturæ Sacra dicto, quatenus ab uno eodemque auctore, Spiritu nimirum Sancto, uno eodemque tempore ac loco profectum est. Concedunt enim nostrates, quod unius ejusdemque dicti, quatenus eodem tempore ac loco à diversis auctoribus, aut ab eodem auctore diversis temporibus ac locis profertur, plures sensus literales esse posse.

§. 5. Ipsam verò orthodoxorum sententiam nos unò hōc nunc probamus argumentō: *Si usitatum id est in omni lingua, in omni locutionis genere, ut auctor orationis non ad decipiendos, sed docendos informandosque alios loquens, in uno eodemque dicto, quatenus in uno eodemque contextu semel ponitur, non nisi unum sensum absolute ac simpliciter sic dictum (h. e. literalem sensum) offerat, sequitur, quòd etiam Spiritus Sanctus in uno eodemque Scripturæ Sacra dicto, quatenus in uno eodemque contextu semel ponitur, non nisi unum literalem sensum enunciare intendat.* Consequentia ex eo liquet, quòd Spiritus S. in Scriptura Sacra non tantum ad homines modò humano verbisque ex consveto loquendi usu defumtis loquatur, verum etiam non ad decipiendos, sed ad informandos docendosque alios testante Apostolo 2. Tim. II, 15. verba faciat. Antecedens autem argumenti tribus confirmari potest rationibus. I. Quando oratio aliqua, de cujus sensu nondum nobis certò constat, conflata est ex vocibus diversas significaciones in se continentibus, tunc eam non exponimus per copulationem, sed disjunctionem hunc in modum: Aut hic, aut ille, aut iste est orationis sensus. Jam vero si quædam rectè debent disjungi, requiritur, ut ea inter se repugnantiam habeant, ac stare simul nequeant, h. e. ut, si eorum unum ponitur, alterù vel reliqua non possint poni. Er-

¶ Sed etiam unus tantum sensus absolute dictus unius orationis uno eodemque tempore ac loco ab eodem autore prolata datur, alter vero vel reliqui sensus exulant. II. Eius, qui orationem aliquam ad docendos aut informandos alios vel voce viva profert, vel in literas redigit, finis est, ut alter orationem audiens vel legens audita vel lecta ista oratione determinate unum quid concipiat; Nemo autem oratione lecta vel audita determinate unum quid concipere possit, si orationis illius plures essent sensus simul intenti. III. Orationes supponuntur pro conceptibus mentis, h. e. ideo formantur orationes, ut significent alteri illud, quod autor orationis ipse concipit. Jam vero mentis humane conceptus ad unum tantum hic & nunc est determinatus, e. g. conceptus, quo cognosco, hominem esse rationalem, solam hominis rationalitatem, & non aliud quid hic & nunc mihi representat. Quodsi igitur conceptus humane mentis in ipso orationis autore ad unum tantum representandum est determinatus, & vero oratio ideo formatur, ut alteri significet id, quod autor orationis concipit, manifestum est, quod oratio unum quoque significet, seu unius ejusdemque numero orationis, quatenus uno tempore ac loco ab uno eodemque autore profertur, unius tantum sensus sit. Vid. *M. Suerius* in *Philos. sobria* P. II. Sect. 2. cap. 2. quaest. 4.

S. 5. Manifesta adeo est sententiae nostrae veritas, ut celebres quidam scriptores Pontificii aut discrete suffragentur nobis, agnoscentes quippe, unius ejusdemque Scripturae Sacrae dicti non nisi unum esse literalem sensum, aut communem reliquorum Pontificiorum sententiam pro incerta, vel probabili duntaxat habeant. Certè *Misael Medina*, Hispanus, Ord. Minorum, quem libros uberes & eruditos de recta in Deum Fide scripsisse Jesuita *Ancorinus Possesinus* in Appar. Sacr. Tom. II. fol. 113. iudicat, Libr. VI. de recta in Deum fide cap. XXV. nostram plane sententiam iuuetur, secutus in hoc (annotante Jesuita *Gillio* Libr. I. tract. 7. c. 4. n. 1.) *Alensem* P. I. quaest. 1. n. 4. *Albertum* tract. I. Summ. quaest. 1. *Henricum* in Summ. art. 16. quaest. 2. & 3. Vnde *Leonhardus Coquans*, Augustinianus, Parisiensis Doctor in notis ad Augusti, Libr. XI. de Civ. Dei cap. XIX. scribit: *Explorenda est, quae Michaelis Medinae sententia lib. 6. de rella in Deum fide c. 25. ubi negare videtur scripturam eandem habere plures sensus literales.* Sic & Jesuita *Johannes Azorius* Instit. Mor. Tom. I. Libr. VIII. cap. II. sub fin. prohibet, quosdam, ac inter eos *Nich. Medin.* sentire, quod ejusdem litterae in Scripturis non possint esse duos & plures sensus literales, ipsosque docere, quod Spiritus S. Scripturarum conditor unum tantum sensum voluerit, licet voces proprie & cetera metaphorice accepta multa significent. Jesuita vero *Caspar Sanctius*, qui in Complutensi Collegio interpretatus olim est sacra volumina, ad cap. LIII. E. fol. 555. *Quidam*, inquit, *dubios esse putant sensus literales: Sed valde controversum est, an tales esse possint.* Consentit *Alcasar* Nostr. I. proem. in Apoc. fol. 30. Statuunt & *Bannez*, *Cumel*, *Sylvius* ad part. I. q. I. *Artis* X. in corp. non esse certum de fide, dari duplicem sensum literalem unius dicti praecipui.

S. 6. Ceterum potissima contradicentium nobis Pontificiorum argumenta peripicue juxta & accurate ex Theologis nostratibus inter plures alios examinarunt *P. Glasius* in Phil. S. Libr. II. Part. I. Tract. II. Sect. I. ad Can. II. & *B. Bechmannus* Instit. Theol. pag. 85. seqq.

DEO SIT LAVS, HONOR, & GLORIA!

Clarissimo Doctissimoque
DOMINO

SAGAZIO,

Philosophiæ Candidato, & Sacræ Theologiæ
Cultori præximo

S. D.

D. JOHANNES PAULUS HEBENSTREIT.

um omni ingenii nervorumque contentione ad sacra-
rum literarum intelligentiam adspires, nihil magis
curæ cordique Tibi est, quàm ut res investiges, quas
locis singulis exprimit Scriptura & significat. Fru-
strà enim impendit laborem, qui totum devorat codi-
cem, non attendit autem, quid iis vocibus, ex quibus constant
volumina sacra, Deus indigitatum voluerit. Quippe cum Sa-
cræ Scripturæ, uti B. Johannes Benedictus Carpzovius (a) eruditè
docet, forma sit *divinus sensus vocibus enunciatus & descriptione denota-
tus*, non illi solùm Scripturam eam nesciunt, qui quidem singulas
sacrarum literarum paginas recensere promptè valent, ignorant
autem, quid hoc vel illò dictò insinuare hominum generi Deus
intenderit, sed & oracula cœlestia non allegant accuratè loquen-
dò, qui ad ea in genuino suo sensu haud intellecta provocant.
Hinc omnigenæ eruditionis apparatu ornatus ille Theologus Re-
formatus, Daniel Chamier in magno isto, multique, temporis ac
immensi laboris opere, quod *Panstratiam Catholicam* inscripsit, ac-
cutè judicat (b), *hereticos nunquam in impii sui dogmatis confirmatio-
nem Scripturas protulisse*. Isti enim mortales, ut Clemens Alexandri-
nus, Casaubonò judice (c) doctrinæ inexhausta vir, peritè scri-
bit, *τοῖς ὀνόμασι μόνον προσενέχουσι, τὰ σημαίνόμενα ὑπαλλήλων-
τες, & ὡς λέγονται γινώσκοντες, & ὡς ἔχουν πεφύκασι χεῖρομενοι*
h. e. *solis vocabulis adherent, mutatis significationibus, neque quomodo*
usurpata sint, cognoscentes, neque utentes iis pro ipsorum natura. Spe-
cia-

(X 2

(a) Sykem. Theol. Part. I. p. m. 71. (b) Tom. I. Libr. XV. cap. I. (c) in Pro-
legom. Exercit. Anti-Bar.

ciatim de Nicolaitarum immundissima secta Epiphanius (d) perhibet, quod *vocabula quadam Hebraicè benè concepta, nec minus commodè Græcè reddita, ab iisque, qui Græcè legunt, planè intellecta, exprimendis suis idolis accommodarint.* Quandoquidem igitur novorum dogmatum auctores à genuino Scripturæ Sacræ sensu turpissimè aberrarunt, tantò diligentius Tibi, verò sensu exactè distinctò à falso, cavendum existimasti, quantò fertior eorum seges extitit. Ex isthoc Tuo laudabili studio factum est, ut præsentem hanc de vero Scripturæ Sacræ sensu cum literali, tum mystico, dissertationem in publico eruditorum congressu defendendam decerneres. Quod tuum institutum & eò nomine valdè mihi placuit, quod B. *Glassii* Philologiam non sedulo tantum unà cum aliis lectissimis commilitonibus TE evolvisse, ac fideliter didicisse, luculentis indiciis demonstras, sed & contra quascunque aliorum objectiones promptissimò tutari animò aggrediaris. Doctè enim judicavit *Thomas Crenius* (e), Philologiam, quam eximius ille servus Dei condidit, esse *utilissimam, eaque utiliorem in studio exegetico unà cum Buxtorffii Thesaurò Grammatico & Christiani Noldii doctissimis concordantiis particularum Ebræo-Chaldaicarum Havnia ann. 1697. impressis, librum non dari.* Neque verò hocce tantum specimen magnorum virorum benevolentiam Tibi conciliabit, sed & virtutibus Tuis eximiis, ac præclaris animi dotibus doctissimos quosque & honesti amantissimos in Tui amorem allicies. Constat enim toti ferè academix, quanta morum probitate & elegantia inter tot alios hucusque eminueris, quâ assiduitate Philosophorum ac Theologorum scholas cum insigni tuo profectu frequentaveris. Ego tot Tuorum decorum intuitu mirè exhilaratus Æternum Numen veneror supplex, ut te corporis animique viribus florentem quam diutissimè præstet, atque in Ecclesiæ suæ magnum commodum ornatiorem subinde ac loquentiorem reddat. Scribebam in academia Jenensi d. XIX. April. M DCC IV.

(d) *Har.* XXV. (e) *Animadv. Philol. & Histor.* Part. I. cap. IV. §. 2.

01 A 6592

ULB Halle 3
003 106 357

Vs 17
1380.

DISPUTATIO
DE
SCRIPTURÆ SACRÆ
SENSU LITERALI
ET MYSTICO

pro B. *Glassio*, aliisque *Jenensibus* Theologis
contra diversam nonnullorum sententiam
potissimum conscripta,

quam
DEO O. M. ADJUVANTE

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DOMINO

VVILHELMO HENRICO,
DUCE SAXONIÆ, JULIACI, CLIVIÆ, MONTIUM,
ANGARIÆ ET WESTPHALIÆ, &c.

PRÆSIDE

JOANNE PAULO HEBENSTREIT,

S. Theol. Doctore, Consiliario Consistoriali Saxonico, & Alu-
mnorum Ducalium Ephoro
publicæ eruditorum disquisitioni

d. *Maji* M DCCIV.

exponet

ELIAS SAGAZIUS

Forstæ-Lufatus.

JENÆ, Literis PAULI EHRICHII.